

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|002 VAN 14 JANUARI 2016

OVER DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 9 DECEMBER 2015 OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS CULTUURHISTORISCH LANDSCHAP VAN HET HAYESBOS EN VERREBEEKVALLEI EN ALS MONUMENT VAN DE BOERENARBEIDERSWONING 'DE SCHEVEN HOEK', DE BOSKAPEL 'ONZE-LIEVE-VROUW VAN HALLE' EN DE SINT-JOZEFSKAPEL MET KAPELBOMEN TE BRAKEL

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 14 januari 2016 volgende advies uit:

1. Situering adviesvraag. Op 9 december 2015 ontving de VCOE een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed betreffende de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van het Hayesbos en de Verrebeekvallei en als monument van de boerenarbeiderswoning in vakwerkbouw 'De Scheven Hoek', de boskapel Onze-Lieve-Vrouw van Halle en de Sint-Jozefskapel met kapelbomen te Brakel. De bescherming gebeurt op basis van het Onroerenderfgoeddecreet (artikel 6.1.1 t.e.m. 6.1.11) van 12 juli 2013.

De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over volgende documenten die de commissie ontving in het kader van de adviesvraag over de voorlopige bescherming: (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap en als monument, (b) het afbakeningsplan (c) de kaart met aanduiding van de deelgebieden (d) de fotoregistraties, (e) de lijst met cultuurobjecten en (f) het inhoudelijk dossier met omgevingsplan en figurenbijlage.

2. Algemene bemerking: De commissie vindt het positief dat in voorliggend dossier de aandacht uitgaat naar zowel het cultuurhistorisch landschap als het bouwkundig erfgoed binnen dat landschap. Een geïntegreerde benadering van het aanwezige erfgoed in dit waardevolle gebied stimuleert de verdere ontwikkeling van een geïntegreerde (beheers)visie voor erfgoed.

De commissie merkt evenwel op dat in het gebied uiteenlopende ruimtelijke gebruikers (natuur en landbouw) actief zijn en diverse beschermingsstatuten (natuur –en reservaatgebied) en doelstellingen (bv. Instandhoudingsdoelstellingen, Programmatorische Aanpak Stikstof) gelden die gericht zijn op de bescherming van de natuurlijke en ecologische waarde van het gebied.

Op basis van het inhoudelijke dossier blijkt evenwel niet duidelijk in welke mate en hoe de verschillende doelstellingen in het gebied op elkaar zullen worden afgestemd. De effectiviteit van de bescherming van grotere gebieden zoals cultuurhistorische landschappen is zeer sterk afhankelijk van de mate waarin afstemming tussen de diverse betrokken actoren en overheden kan bereikt worden. De commissie vraagt aldus bijzondere aandacht voor vroegtijdig overleg en afstemming tussen de betrokken actoren in het gebied.

3. Afbakening. Artikel 1 van het ministerieel besluit lijst de kadastrale percelen op die deel uitmaken van het te beschermen cultuurhistorisch landschap en de te beschermen monumenten.

De commissie merkt op dat het te beschermen cultuurhistorisch landschap zich over een groot gebied uitstrekt. Het afgebakende gebied wordt opgedeeld in drie uiteenlopende deelgebieden, met name Hayesbos en omgeving, de Verrebeekvallei, en het Open akkergebied rond Doensberg. Deze opdeling maakt het mogelijk om per deelgebied beheersdoelstellingen op te maken. De ruime afbakening laat tevens toe een doordachte landschappelijke visie voor het gebied te ontwikkelen.

De commissie vraagt om bijkomend de zone tussen de Driestenbroekestraat en de Hayestraat in de afbakening op te nemen. Deze zone maakt deel uit van de ankerplaats en is erg bepalend voor de fysische structuur en hellingsgraad van dit deel van het landschap. Ook in noordelijke richting en aansluitend op het beschermd dorpsgezicht rond de Verrebeekmolen kan de afbakening zinvol worden uitgebreid. In deze zone situeert zich de biologisch rijke middenloop van de Verrebeek, omringend door een kleinschalig graslandencomplex. Om de landschappelijke aftakeling van dit gebied ten noorden van de voorgestelde afbakening tegen te gaan, stelt de commissie voor de afbakening met deze zone uit te breiden.

De commissie meent dat de keuze voor de voorgestelde afbakening bijkomend kan gemotiveerd worden in het inhoudelijke dossier. Zo dient aangevuld te worden hoe de afbakening van het cultuurhistorisch landschap zich verhoudt tot de rest van de ankerplaats.

De slot vraagt de commissie aandacht voor de toekomstige ontwikkeling van het ruime gebied rondom de voorgestelde afbakening. Deze toekomstige ontwikkeling dient uit te gaan van een geïntegreerde benadering waarin de verschillende ruimtelijke functies (natuur en bos, erfgoed, landbouw, bos) ten opzichte van elkaar worden afgewogen. Het instrument onroerenderfgoedrichtplan zou interessant kunnen zijn voor het betrokken gebied. Het onroerenderfgoedrichtplan vormt een sectorale insteek op basis waarvan de ontwikkeling van het onroerend erfgoed geïntegreerd en in samenspraak met andere sectoren en bestuursniveaus benaderd kan worden. Voorliggend dossier kan hiertoe een eerste aanzet vormen. De commissie benadrukt dat de opmaak van zo'n onroerenderfgoedrichtplan slechts zinvol is voor een groot gebied waarin ook de omliggende landschappen en ankerplaatsen opgenomen worden om zo de relaties en samenhang tussen de omliggende bronbossen aan bod te laten komen. De commissie is er zich evenwel van bewust dat voorlopig nog onduidelijkheid bestaat over het doel, de inhoud en de draagwijdte van dit nieuwe instrument.

4. Artikel 2 van het beschermingsbesluit gaat in op de erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die de bescherming verantwoorden.

De commissie erkent de erfgoedwaarden van het Hayesbos en de Verrebeekvallei die omwille van de wetenschappelijke, historische, esthetische, volkskundige en ruimtelijk-structurende waarde ter bescherming als cultuurhistorisch landschap worden voorgelegd.

De commissie wijst onder meer op het aanwezige stelsel van bronnen en zijbronbeken en het voorkomen van verschillende geomorfologische processen en typische bronbosvegetatie. Het gehele cultuurhistorische landschap vormt een gevarieerde landschappelijke structuur die van zuid naar noord overgaat van een gesloten naar een (half)open karakter.

De commissie erkent eveneens de erfgoedwaarde van het bouwkundig erfgoed dat in voorliggend dossier wordt voorgedragen ter bescherming als monument. De commissie erkent de historische, ruimtelijk-structurende en esthetische waarde van de boerenarbeiderswoning 'De Scheven Hoek', alsook de architecturale en volkskundige waarde van de Onze-Lieve-Vrouw van Halle kapel inclusief polychroom beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Halle en de architecturale, culturele en volkskundige waarde van de Sint-Jozefskapel met kapelbomen en blauw-wit geschilderd altaar en gepolychromeerd beeld van de Heilige Jozef. Wat betreft de beide kapellen merkt de commissie evenwel op dat het inhoudelijk dossier geen afwegingskader bevat waarbinnen deze kapellen in een ruimer kader worden besproken en geëvalueerd. Beide kapellen vormen de herkenbare materiële uiting van vroegere populaire en wijd verspreide heiligencultussen. Het is volgens de commissie echter nog onvoldoende duidelijk in hoeverre de kapellen ook een unieke plaats innemen binnen het vergelijkbare religieuze patrimonium in Vlaanderen.

De commissie vindt het positief dat er een gedetailleerde opsomming wordt gemaakt van alle erfgoedkenmerken en -elementen per deelgebied en per te beschermen monument. Wat betreft het bouwkundig erfgoed gelegen binnen het cultuurhistorisch landschap merkt de

commissie op dat er een zinvol onderscheid wordt gemaakt tussen constructies met en constructies zonder (of met beperkte) erfgoedwaarde.

5. De beheersdoelstellingen worden geformuleerd in artikel 3 van het ministerieel besluit. De commissie merkt op dat de bescherming tot doel heeft de aanwezige erfgoedwaarden, -kenmerken en -elementen te vrijwaren en te versterken. Behoud, goed beheer en herstel indien nodig van deze kenmerken en elementen staan daarbij centraal.

De commissie kan deze beheersvisie ondersteunen maar wijst erop dat er specifiek in dit dossier voorzichtig moet worden omgesprongen met het herstel van erfgoedkenmerken en -elementen. Een belangrijk deel van de erfgoedkenmerken van het cultuurhistorisch landschap vinden namelijk hun oorsprong in natuurlijke processen. Dit evolutieve karakter van het landschap moet volgens de commissie waar mogelijk gevrijwaard worden.

Voor het cultuurhistorisch landschap worden een aantal specifieke beheersdoelstellingen opgenomen. Het Hayesbos dient beschermd te worden tegen (grootschalige) ingrepen en schade ten gevolge van commercieel bosbeheer en bosbouw. Er is sprake van het vermijden van bodemverstoringen en -erosie, het herstellen van het tracé van een oude buurtweg en het beheer van bodem- en wegbeplantingen. Specifiek voor de Verrebeekvallei beoogt de beheersvisie het verderzetten van het graslandbeheer en het vrijwaren van de natuurlijke loop van en processen in de Verrebeek en het vermijden van bosuitbreidingen en bodemverdichtingen. Het open akkergebied dient als dusdanig behouden te worden, bosuitbreidingen en vertuining moeten vermeden worden ten voordele van de open ruimte.

Specifiek met betrekking tot het bouwkundig erfgoed wordt vooropgesteld dat dit bij vernieling ten gevolge van verglijdingen in oorspronkelijke staat hersteld moet worden. De commissie wenst erop te wijzen dat niet alle bouwkundige constructies binnen het landschap een even grote erfgoedwaarde hebben. De commissie vraagt daarom dat het herstel in de oorspronkelijke staat alleen van toepassing wordt gemaakt op het bouwkundig erfgoed waarvan in artikel 2 van het besluit wordt aangegeven dat dit erfgoedwaarde heeft.

6. De commissie vindt het positief dat in artikel 4 wordt ingegaan op de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van de beschermde monumenten en het cultuurhistorisch landschap. De commissie ondersteunt alle opgesomde voorschriften.
7. Artikel 5 van het beschermingsbesluit gaat zeer uitgebreid in op de algemene en specifieke toelatingsplichten. De commissie gaat akkoord met de opgesomde toelatingsplichten in artikelen 5.1 tot en met 5.4. Wat betreft artikel 5.5 betreffende het uitvoeren van werken aan het dak en de buitenmuren van constructies die als erfgoedelement zijn opgenomen merkt de commissie op dat deze bepalingen ook van toepassing zijn op constructies zonder (of met beperkte) erfgoedwaarde. Van deze minder waardevolle constructies werden geen details zoals de kleur of samenstelling van de afwerkingslagen of de kenmerken van het buitenschrijnwerk beschreven. De commissie vraagt zich aldus af waaraan het uitvoeren van de in artikel 5.5 vermelde werken aan deze constructies getoetst kan worden. De commissie vraagt daarom dat deze toelatingsplicht slechts geldig zou zijn voor het bouwkundig erfgoed waarvan in artikel 2 van het besluit wordt aangegeven dat dit erfgoedwaarde heeft.

8. Conclusie. Op basis van bovenstaande opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies voor de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van het Hayesbos en Verrebeekvallei en als monument van de boerenarbeiderswoning 'De Scheven Hoek', de boskapel 'Onze-Lieve-Vrouw van Halle' en de Sint-Jozefskapel met kapelbomen te Brakel.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter